

Eliminacja wywózek (pushbacków) cudzoziemców z krajowego porządku prawnego

Krajowe i międzynarodowe instytucje odpowiedzialne za monitoring naruszeń praw człowieka w Polsce, a także organizacje pozarządowe świadczące pomoc prawną i humanitarną na pograniczu polsko-białoruskim podnoszą od 2021 r. konieczność wyeliminowania z polskiego porządku prawnego przepisów naruszających zasadę *non-refoulement* wobec cudzoziemców przekraczających granicę Polski. Poniższe zestawienie wskazuje przepisy uzasadniające stosowanie przez polskie służby wywózek (pushbacków), naruszane przez nie normy i gwarancje praw człowieka, oraz działania, które należałoby podjąć w celu wyeliminowania tej naruszającej prawa człowieka praktyki z polskiego porządku prawnego.

1. Źródła praktyki wywózek cudzoziemców w Polsce

Praktyka wywózek (pushbacków) stosowana wobec cudzoziemców przekraczających granicę polsko-białoruską została wprowadzona do polskiego porządku prawnego za pomocą:

- władczego ukształtowania treści stosunku służbowego (rozkazy, polecenia służbowe) wynikającego z pragmatyki służbowej funkcjonariuszy Straży Granicznej,
- § 3 ust. 2a i 2b Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 13 marca 2020 r. w sprawie czasowego zawieszenia lub ograniczenia ruchu granicznego na określonych przejściach granicznych (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1403, dalej: Rozporządzenie),
- Art. 303 ust. 1 pkt 9a i art. 303b ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 519 z późn. zm., dalej: u.c.).

2. Bezprawność wywózek cudzoziemców

Orzecznictwo sądów krajowych, a także opinie m.in. Rzecznika Praw Obywatelskich oraz Komisarz Praw Człowieka Rady Europy wskazują na sprzeczność powyższych regulacji z prawem krajowym (art. 56 ust. 1 Konstytucji RP), unijnym (art. 19 ust. 2 Karty Praw Podstawowych UE) oraz międzynarodowym (np. art. 33 ust. 1 Konwencji genewskiej dotyczącej statusu uchodźców z 1951 r. oraz art. 3 i 13 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, a także art. 4 Protokołu Nr 4 do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka). Wywózki (pushbacki) łamią zawarty w prawie międzynarodowym zakaz wydalania cudzoziemców do państwa, w którym ich życiu lub zdrowiu groziłoby niebezpieczeństwo (*non-refoulement*), a tym samym zakaz tortur i niehumanitarnego lub poniżającego traktowania oraz zakaz zbiorowych wydaleń cudzoziemców. Naruszają również konstytucyjną gwarancję dostępu do procedury ubiegania się o ochronę

międzynarodową w Polsce oraz gwarancje proceduralne dotyczące postępowań administracyjnych. Zarzuty te potwierdziło orzecznictwo krajowych sądów administracyjnych, np. WSA w Białymstoku w wyrokach z dnia 15 września 2022 r. w sprawach II SA/Bk 492/22, II SA/Bk 493/22 i II SA/Bk 494/22, wyroku z dnia 13 kwietnia 2023 r. w sprawie II SA/Bk 145/23 oraz wyroku z 30 maja 2023 r. o sygn. akt II SA/Bk 244/23 a także WSA w Warszawie w wyroku z dnia 26 kwietnia 2022 r., w sprawie o sygn. IV SA/Wa 420/22. Ponadto ww. orzecznictwo WSA w Białymstoku wskazuje na sprzeczność § 3 ust. 2a i 2b Rozporządzenia z regulacjami ustawowymi oraz Konstytucją RP, jako że rozporządzenie to zostało wydane z przekroczeniem upoważnienia ustawowego, więc jego faktyczne stosowanie jest sprzeczne z krajowym porządkiem prawnym. Zarzut ten znalazł potwierdzenie także w postanowieniu Sądu Rejonowego w Bielsku Podlaskim VII Zamiejskowy Wydział Karny w Hajnówce z dnia 28 marca 2022 r., w sprawie o sygn. VII Kp 203/21, który stwierdził niezasadność, nielegalność i nieprawidłowość zatrzymania przez Straż Graniczną trzech afgańskich migrantów w celu “doprowadzenia ich do linii granicy”.

3. Sposoby eliminacji wywózek cudzoziemców z krajowego porządku prawnego

Nieludzką i naruszającą standardy prawne praktykę pushbacków wyeliminować należy trwale poprzez zastosowanie trzech działań:

- a) **zmianę praktyki służbowej funkcjonariuszy Straży Granicznej** poprzez wydanie pisemnych instrukcji Komendantowi Głównemu Straży Granicznej przez Ministra Spraw Wewnętrznych oraz monitorowanie ich wdrożenia przez podległych mu Komendantów Oddziałów Straży Granicznej i Komendantów Placówek Straży Granicznej. Instrukcje te powinny zawierać szczegółowe zakazy stosowania pushbacków i zawracania do linii granicy cudzoziemców oraz przypomnienie o konieczności wszczynania procedur administracyjnych w przedmiocie udzielenia ochrony międzynarodowej lub zobowiązaniu cudzoziemca do powrotu;
- b) **nowelizację Rozporządzenia** poprzez uchylene ust. 2a i 2b z § 3 rozporządzenia;
- c) **nowelizację u.c.** poprzez uchylene art. 303 ust. 1 pkt 9a i art. 303b ustawy.

Należy podkreślić, że sama zmiana dyspozycji wobec kierownictwa Straży Granicznej (pkt a) nie wystarczy do trwałego i skutecznego wyeliminowania praktyki wywózek z polskiego porządku prawnego. Brzmienie ww. przepisów Rozporządzenia oraz u.c. nie pozostawiają organom Straży Granicznej luzu decyzyjnego w zakresie ich stosowania. Nawet gdyby uznać, że stosowanie przepisów art. 303 ust. 1 pkt 9a i art. 303b u.c. uzależnione jest od zaistnienia przesłanki “niezwłoczności” zatrzymania po przekroczeniu granicy wbrew przepisom prawa, która może być różnie rozumiana przez organy Straży Granicznej, to sam fakt, że te przepisy obowiązują w polskim porządku prawnym sprawia, że nadal pozostawać będzie ryzyko ich stosowania. Jedynie trwale wyeliminowanie wskazanych przepisów z porządku prawnego da gwarancję, że krajowy stan prawny ponownie dorówna europejskim i międzynarodowym standardom ochrony praw człowieka.

